

БІОГРАФІЧНІ СТУДІЇDOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-39-07>

УДК 82.091:[821.161.2Коб.+821.162.Ож.](045)

Н. Д. ДЕМЧЕНКО, канд. філол. наук, доц.,
завідувач кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання

e-mail: demchenko_natalia@ukr.net; OCRID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5792-0428>

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
пров. Руставелі, буд. 7, м. Харків, 61001, Україна

А. Г. ЧАЛА, канд. пед. наук, доц.,
доцент кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання

e-mail: anya.chalaya@ukr.net; OCRID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5915-0965>

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної
ради
пров. Руставелі, буд. 7, м. Харків, 61001, Україна

Д. А. ЯЦЬКА, здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти освітньо-професійної програми
Філологія. Польська мова та література.

Українська мова та література

e-mail: dashulyao7891@gmail.com; OCRID ID: <https://orcid.org/0000-0009-8878-0314>

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної
ради
пров. Руставелі, буд.7, м. Харків, 61001, Україна

ТВОРЧИСТЬ УКРАЇНСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ В КОНТЕКСТІ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ ХІХ СТ. (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ І ЕЛІЗИ ОЖЕШКО)

Мета. У статті здійснюється спроба з'ясувати особливості художнього моделювання жіночих образів у художніх творах Ольги Кобилянської і Елізи Ожешко у контексті українсько-польського літературного діалогу періоду ХІХ століття.

Методи. В основі дослідження враховано аналітичний огляд, аспектний аналіз, елементи психоаналізу, порівняльний аналіз, міфологічний аналіз, інтертекстуальний аналіз, метод синтезу.

Наукова новизна. Уперше компаративно досліджено твори української і польської письменниць Ольги Кобилянської і Елізи Ожешко; виявлено особливості мовного моделювання образів жінки як феномену формування гендерно-феміністичних, морально-етичних, соціально-психологічних, мистецьких, історико-національних цінностей у контексті українсько-польського літературного діалогу.

Висновки. Наукова розвідка – це спроба охарактеризувати міжкультурні українсько-польські літературні контакти періоду ХІХ ст. не лише в історико-літературному контексті, а й у психолінгвістичному – через художнє моделювання жіночих образів у художніх творах Ольги Кобилянської і Елізи Ожешко, що дає змогу простежити формування гендерно-

феміністичних, морально-етичних, соціально-психологічних, мистецьких, історико-національних цінностей двох європейських країн. Досліджено, що у творчості письменниць простежуємо різне бачення теми гендерно-феміністичного, морально-етичного, соціально-психологічного, мистецького, історико-національного спрямування у текстах традиційного та феміністичного характеру. Кожна з авторок має свій стиль, погляди на життєві проблеми і їх розв'язання, опертя на власний життєвий досвід, оперуючи авторськими художніми засобами. Перспективу дослідження вбачаємо в характеристиці ономастичного елемента в ідіостилі письменниць.

Ключові слова: українсько-польський літературний діалог, феміністична література, жінка, європейські цінності, гендер, образ, жіночий образ, мовні засоби Ольга Кобилянська, Еліза Ожешко.

Як цитувати: Демченко Н.Д., Чала А.Г., Яіцька Д.А. Творчість українських і польських письменників в контексті літературного процесу ХІХ ст. (на прикладі творчості Ольги Кобилянської і Елізи Ожешко). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2024. Вип. 39. С.68-77. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-39-07>

In cites: Demchenko N.D., Chala A.H., Yaitska D.A. (2024) The work of Ukrainian and Polish writers in the context of the literary process of the 19th century (using the example of the work of Olga Kobyljanska and Eliza Ożeszko). *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin. History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences, Issue 39, (68-77)*, DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-39-07> (in Ukrainian)

У нинішніх умовах зв'язки з Польщею, яка є найбільшим західним сусідом і партнером, мають стратегічне значення для здійснення зовнішньополітичних цілей України. Український та польський народи об'єднані століттями спільної історії та сусідства, що містять як спільні успіхи, так і трагічні моменти та конфлікти. Україна завжди була європейською країною із такими ж цінностями, культурою, літературою як і всі сучасні країни ЄС. Українсько-польські літературні контакти завжди в центрі уваги дослідників, у багатьох напрямках і аспектах, особливо сьогодні. У дослідженнях висвітлюються різні історико-літературні періоди, особисті міжкультурні досягнення окремих діячів і письменників, перекладачів, які є поведирями для міжнаціональних літературних контактів, історії літературної преси тощо.

В останні роки феномен жіночої літератури є досить привабливим об'єктом для сучасних літературних критиків, тому викликає активний читацький інтерес. Звісно, жіноча творчість завжди перебувала в об'єктиві дослідження літературного процесу, однак пошуку в ній саме гендерних ідей у різних аспектах простежується у період глобальної трансформації культурних процесів у сучасній Україні. Ми помічаємо, що чи не щороку в українському літературному дискурсі з'являються нові нетипові письменниці. Від випускників філологічних спеціальностей до діячів культури та політики. Це явище зумовлене загальною тенденцією до звільнення суспільної свідомості, утвердження маркетингових стратегій у сфері українського книговидавництва, оголошення можливостей професійного розвитку жінок [3, с. 262]. Усьому цьому сприяють численні сучасні літературні конкурси, телевізійні проекти, блоги, рейтинги літературних і культурологічних часописів, (наприклад, «Коронація слова», «Книга року Бі-Бі-Сі» тощо) [12, с. 34].

Сучасна література поповнюється новими феміністичними творами, що є результатом змін у суспільному устрої. Як наслідок, з'являються нові літературно-критичні праці, у яких порушується питання феміністичних поглядів на українську літературу. Саме тому виникає потреба у дослідженні досвіду попередніх століть, зокрема розглянути твори жіночої літератури, урахувавши погляди гендерного аналізу. Така потреба зумовлюється тим, що у творах письменниць попередніх століть дуже часто феміністичні аспекти вивчення залишалися поза увагою.

Дослідженню жіночої літератури, зокрема і місця жінки в ній, присвячено праці науковців: В. Агеева, І. Андрусак, Г. Біберова, О. Білик, Т. Воробйова, Н. Котенко, М. Крупка, Ю. Кушнерюк, О. Масло, Г. Рижкова, Л. Таран, Т. Ткаченко, Г. Улюра, С. Філоненко.

Сучасні науковці зосереджують увагу на питанні патріархальних цінностей у модерній культурі, досліджують кризу такого устрою, а також приділяють значну увагу специфіці розвитку і становленню жіночого письма [2, с. 12-13].

Дослідниця В. Агеева у монографії «Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського фемінізму» розглядає процеси модернізації української літератури ХХ століття в контексті феміністичної й гендерної проблематики. Акцентується увага на зміні й переоцінюванні патріархальних цінностей у сучасному світі, порушується питання конфлікту традиційних і нових трактувань фемінності й маскулінності. Досліджується специфіка жіночого письма [1, с. 279].

Актуальним для наукової розвідки є творчий доробок Г. Рижкової, зокрема її праця «Українська «жіноча» проза 90-х років ХХ – початку ХХІ ст.: жанрові і нарративні моделі та лінгвопоетика», у якій висвітлюється питання жанрового розмаїття творів «жіночої» прози 1990-2000 рр., проаналізовано особливості вживання урбаністичної говірки із додаванням книжної лексики [11, с. 225].

Тема вивчення феміністичної ідеології в літературознавчому дискурсі є актуальною, особливо сьогодні, оскільки погляди на становище жінки в суспільстві суттєво змінилися і тому потребують глибшого вивчення та аналізу. Наприклад, О. Кобилянська, Н. Кобринська, У. Кравченко, С. Окуневська, Є. Ярошинська протягом усього свого життя і творчості були революціонерками, завдяки постійній участі у жіночих форумах багатьох країн світу, це сприяло формуванню та закріпленню феміністичних поглядів не лише в Україні, а й у Європі [14, с.159].

Дослідники наголошують, що неможливо розглядати літературні процеси, особливо жіночу творчість, незалежно від соціокультурного мікроклімату та суспільно-політичної ситуації в країні, оскільки сучасні тенденції літературознавства та стратегічних досліджень літературної критики передбачають динаміку перелому, що вказує та засвідчує простір культурно-мистецької переорієнтації України [6, с. 35].

Поступовий розпад радянської влади та колоніальний статус відкриває можливості та перспективи повноцінного міжкультурного діалогу з європейським культурно-мистецьким простором. Твори сучасних українських письменниць висвітлюють глибоке розуміння онтології сучасного світу, відкритість у поясненні різноманітних проявів людського буття, особливо образу жінки в суспільстві, сучасний феміністичний літературний дискурс зміцнює давні інтелектуальні традиції, започатковані Оленою Пчілкою, Лесею Українкою, Ольгою Кобилянською, Христею Алчевською, Наталею Кобринською й багатьма іншими відомими постатями різних літературних періодів [6, с. 38].

Звертаємо увагу, що термін «жіноча література» спочатку мав негативне забарвлення, зокрема, подавався в лапках і неявних словосполученнях на кшталт «так звана», «така» тощо. Це пояснюється тим, що загальне ставлення до творчого потенціалу жінки досить поверхневе, аж до відсутності у них уявлення про суспільство та існування. Більшість критиків (не тільки чоловіків!) вказували на стилістичну безграмотність таких текстів, безглуздість проблематики в таких творах тощо [13, с. 118]. Така критика є яскравим прикладом негативної оцінки жіночих робіт; вони демонструють небажання українських читачів, науковців і літературознавців сприймати тексти з використанням інших художніх стратегій.

Як реакція на слушну суспільно-культурну вимогу виникає дискусія щодо визначення напряму жіночого письма в сучасній українській літературі, що є своєрідним протиріччям між прихильністю до фемінізму та фемінністю у творчості українських письменниць 90-х років ХХ століття – початок ХХІ століття. В українському літературознавстві завжди були ті, хто не підтримує такий погляд на жіночу прозу. Слід зазначити, що самі письменниці дуже часто уникають поділу на «чоловіче» та «жіноче» письмо, намагаючись таким чином сприяти

створенню якісних мистецьких творів, а не ставити на перше місце визнання жіночих ідеологій [12, с. 124].

Жіноче сприйняття світу відображає унікальний досвід жіночого існування, який неминуче знаходить своє вираження в жіночій творчості. Жіноча література активно підтримувала альтернативну культурну парадигму. Ідеї свободи та основи ненасильницького спілкування гармонійно поєднуються з певним видом чуттєвого та емоційного екзистенційного досвіду. У жіночих прозових творах виникає особливий тип характеру, який переживає світоглядно-психологічну кризу, віддзеркалюючи екзистенціальний досвід сучасної людини. В екзистенції героїні (і не тільки в жіночих характеристиках) реалізується індивідуальна свідомість жіночої прози кінця ХХ - початку ХХІ ст.

Протягом тривалого часу в літературі жіночий образ представлявся через символічні фігури, такі як жінка-матір, жінка-берегиня, а іноді й жінка-воїн, які відповідали стереотипним уявленням суспільства про властиві жінкам якості. Особливу увагу заслуговує символічний образ жінки-інтелігентки в літературних творах О. Кобилянської, Н. Кобринської, Лесі Українки, М. Вовчок, В. Підмогильного, В. Винниченка, І. Франка. Таке протиставлення звичним стереотипам є спробою ослабити образ жінки-матері як загальнокультурного феномена, що накладає відбиток на плин життя [14].

У кінці ХІХ століття така героїня не могла подолати стереотипи суспільної думки, і її життя ставало символом страждання та боротьби. Цей образ підтримує феміністичні ідеї, але не в змозі подолати опір соціокультурного середовища, в якому вона існує. На початку ХХ століття в культурному контексті формується образ героїні творів з «іншою» мораллю, героїні, яка прислухається до себе, своїх відчуттів, почуттів і емоцій, до своєї індивідуальності, а не просто як до живої істоти, що стримує свої почуття та бажання через думку оточення [16, с. 142].

Цікавим аспектом наукового дослідження є вивчення процесу формування просторового існування жінки в європейській культурі. Це можна здійснити, аналізуючи його через репресивні фактори патріархального суспільства вікторіанської епохи, адже саме в цей період виникло усвідомлення обмеженого приватного простору жінок та способи подолання цих примусових обмежень.

Дослідження образу жінки в українській та польській літературах відкриває можливості для аналізу культурних репрезентацій, багатогранного змісту, зокрема психологічних, культурних і соціальних аспектів [6, с. 40]. Критичні стратегії цього жанру відкидають неадекватні інтерпретації жіночої прози, водночас апологізуючи коректність функції терміна у вивченні сучасної української літератури, тим самим розширюючи її методологічні горизонти. Отже, можна зробити висновок, що дослідники наближаються до глибшого розуміння специфіки жіночого письма в теоретичному контексті представлення гендерних досліджень. Триває процес переосмислення сучасної літературної творчості, з'являються нові твори, які глибоко аналізують особливості жіночого письма на основі головної концепції феномену жіночого досвіду.

Тому, із розвитком літератури та суспільства феміністичні тенденції в сучасній жіночій прозі все більше розвиваються, адже гендерні стереотипи все ще залишаються в минулому, а критика проявів сексизму очевидна.

Історичні події та зміни суспільного устрою призвели до появи в сучасній українській літературі інших образів жінки, необхідних для ХХ століття і, звісно, грандіозності постмодернізму. Серед нових типів фемінної психології виділяємо: жінку-жертву, жінку-захисницю сім'ї, жінку-воїна, жінку-гадюку, жінку-воїна, феміністку. Розвиток сучасного образу української жінки, який ми маємо як у суспільстві, а отже, і в літературі, найкраще можна простежити через опорні тексти феміністок в історичному середовищі, особливо у творах Ольги Кобилянської та Еліни Ожешко.

Індивідуальне авторське сприйняття позитивного образу жінки Ольги Кобилянської яскраво відображено в листі до Осипа Маковея, написаному 11 серпня 1898 року: «...Образовані і тонко відчуючі жінки є для мене ідеалом» [9, с. 112]. Зауважуємо, що на

основі наукових досліджень було встановлено, що в той час письменницям важко було знайти відповідні зразки героїнь – гордих, сміливих, волелюбних, здібних жінок, здатних забезпечити своє майбутнє власним розумом, таких, які захищають право на незалежну (свою) думку в суспільстві, тому часто уявляють авторку зразком для наслідування, що відображає її тонке і глибоке розуміння «жіночого питання» та жіночої душі [15, с. 88].

Ольга Кобилянська створює образи і типи жінок, які своїми ідеалами підносяться над обивательським середовищем, руйнуючи застарілі звичаї та традиції. Таким чином, колишньому типу «жінки-невільниці» в українській літературі Кобилянська протиставляє новий, «володарський», як зазначає А. Кисельова, жіночий тип [5, с. 168]. Акцентуємо, що згідно з науковими спостереженнями та порівнянням, ці зображення дещо схожі. Усі її персонажі, повністю відокремлені від зовнішнього міського середовища та буденних реалій, ведуть своє психологічне життя в світі художньої естетики та моральної досконалості. Це люди аристократичного складу, які створюють і формують свій характер, постійно прагнучи до самовдосконалення та досягнення вершин у творчій самореалізації.

Ідеальні образи жінок, створені Кобилянською, яскраво відображають її світогляд – Наталка Верикович («Царівна»), Зоня Яхнович («Нюба»), Маня Обринська (Через кладку), Аглая-Феліцітас («За ситуаціями»), Софія Дорошенко («Valse melancolique») та багато інших. Усі ці героїні, намагаючись максимально відірватися від зовнішнього дріб'язкового світу та буденної філістерської реальності, ведуть своє власне психологічне життя в атмосфері художньої краси та етичної досконалості. Як аристократки духу, вони формують і моделюють свої характери, постійно вдосконалюючись і прагнучи досягти вершин творчої самосвідомості. Їх об'єднують не лише життєві принципи – ідеалізм, фемінізм та індивідуалізм, а й незвичайність характеру, артистизм, а також поєднання незвичайної сили духу з ніжністю та душевною тонкістю [8, с. 36]. Навіть при аналізі зовнішніх характеристик цих жіночих образів можна помітити подібності героїнь Ольги Кобилянської, таких як: високий зріст, струнка фігура, ніжне, романтично-блїде обличчя з елегійно-сумним, серйозним виразом.

Проблема самореалізації української жінки та її свободи була надзвичайно актуальною для Ольги Кобилянської. Вона належить до тих авторок, які увійшли в літературу, створивши образи сильних духом, волелюбних, незалежних та емансипованих жінок. Кожен її твір про жінку є глибоко оригінальним у своїй суті. Особливе місце серед її феміністичних творів займає «Царівна», оскільки цей твір має автобіографічний характер, адже в головній героїні О. Кобилянська відображає себе. Головна героїня Наталка постійно бореться з нудним стереотипним життям, прагнучи жити як вільна особистість, тому вважає себе «царівною», оскільки не боїться вступити в боротьбу з тодішнім суспільством і вірить у своє особливе призначення [7, с. 113].

Таким чином, спираючись на наукові дослідження літературознавців, можна стверджувати, що ідеальний жіночий образ Ольги Кобилянської насправді репрезентує одну й ту саму культурно-духовну модель – один сильний і неповторний тип особистості з «ідеальними вимогами» для життя, із прагненням до більшої духовності та особистої свободи, з гарячим бажанням служити корінному народу. Ураховуючи це, можна стверджувати про певну еволюцію позитивного іміджу, а отже, й етичного ідеалу авторки від абстрактно-гуманістичного до громадянського звучання.

Досліджено, що для світогляду Ольги Кобилянської ідеальним зразком жінки є освічена, інтелігентна жінка з високими духовними цінностями та прогресивними поглядами. Читача вабить серце цих жіночих образів письменниці: серце героїні сповнене любові й ніжності, здатне на велике почуття. Жінка – це насамперед індивідуальна особистість, жива людина, невід'ємна частина суспільства і відіграє в ньому важливу і необхідну роль безпосередньо. Роль жінки як соціальної статі, як її сконструювало чітке суспільство того часу [9, с. 15].

Так само простежується патріархальність і у польській літературі, але можна зазначити, що й в цій літературі були представниці, які цікавилися правом жінок на рівність. Еліза

Ожешко – це видатна польська авторка періоду позитивізму та активістка, що жила на території сучасної Білорусі. Вона стала однією з перших жінок-письменниць у польській літературі, яка з великою пристрасстю, емоційністю та глибоким психологічним аналізом досліджувала питання жіночої долі, її місця в суспільстві та сімейні стосунки [4, с. 31].

В цілому, творчий доробок письменниці є надзвичайно великим: вона створила 60 художніх творів, серед яких 30 великих романів, а також численні публіцистичні та літературно-критичні статті. Вражає різноманітність тем і питань, які порушує Ожешко, охоплюючи всі аспекти життя польського суспільства другої половини XIX століття, а також її наполегливі пошуки найвиразніших художніх засобів. У своїй творчості вона порушила жіночі питання в таких творах, як «Над Німаном», «Пан Граба», «Добра пані», а також єврейські теми в «Елі Маковері», «Меїрі Езофовичі», «Сильному Самсоні». Подальшим кроком у реалізмі Ожешко став цикл оповідань «Із різних сфер», де вона зосередилася на зображенні життя міської бідноти, зокрема в творах «Юліанка», «Нерожева ідилія», «Мілорд» та інших [4, с. 32].

Еліза Ожешко була рішучою інтернаціоналісткою. Її романи та оповідання, публіцистичні статті та численні листи, які є важливими джерелами для розуміння її творчості, виразно висвітлюють розвиток людського прогресу в європейському світі [18, с. 115]. Відомі письменники і культурні діячі з різних країн підтримували всі починання, що сприяли до взаємного братерства народів і їх культур. Вона з великим інтересом досліджувала українську літературу, була в захваті від творчості Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Панаса Мирного та Івана Франка. 8 квітня 1886 року вона зверталася до автора «Захара Беркута», висловлюючи свої думки про наше чудове письменство: *«Чим більше читаю, тим міцніше чую дивну насолоду й поезію цієї літератури. Чиста вона, мов кришталь, тепла, мов літній вечір, несподівано оригінальна, до жодної іншої відомої мені не подібна»* [17, с. 240].

Протягом усього свого літературного шляху польська авторка використовувала жіночу форму викладу, яка еволюціонувала від автобіографічних творів (зокрема, на теми єврейської та жіночої ідентичності) в ранній та зрілій стадіях до автентизму та відновлення спостережуваних фактів у пізніших роботах.

Згідно з вищезгаданими дослідженнями, образ жінки-письменниці, яка є мудрою, освіченою та має добру репутацію, з'явився досить пізно, лише в епоху позитивізму. У той же час, попередні письменниці стикалися з великими труднощами та неприйняттям. Серед відомих представниць прекрасної статі, які зазнали невдачі, були Сафо, М. Коморницька, П. Кучальська-Рейншміт та багато інших, яких порівнювали з повіями та божевільними, звинувачуючи в тому, що вони займаються «нежіночою» діяльністю. Такі негативні думки найкраще підсумував О. Свентоховський, зазначивши: *«Ś wiat nie może sobie wyobrazić, ażeby z drobnych ust niewieś cich mogły wychodzić inne dźwięki, jak tylko pieszczota i pokora»* [19, с. 98].

Жінка, яка стала письменницею, увійшла в літературу в пізніший період, і це вплинуло на її участь у формуванні певних жанрів. Незважаючи на критику, жінки продовжують працювати в цій творчій галузі.

Створення нового образу жінки та питання жіночої індивідуальності стали основними темами жіночої літератури. Образ жінки в літературі пройшов кілька етапів:

- 1) спочатку він сприймався виключно з чоловічої точки зору, де жінка отримувала ролі повії, сварливої баби або бурлачки;
- 2) в ранньому модернізмі жінка зображалася як царівна або просто «людина»;
- 3) образ жінки в еміграції [17, с.242].

Отже, жіноча проза, що виникла в рамках літературного процесу, є відображенням основних мистецьких, світоглядних та художніх тенденцій. Вона має свої особливості, зумовлені специфікою художнього мислення, «жіночого письма» та природою жіночої творчості. Сучасні твори авторок ілюструють жіночий досвід, художній світ жінки та літературні засоби виразності, які допомагають передати жіночі емоції, стиль мислення та світосприйняття [20, с. 36].

Новітня польська література перебуває в обороні, жінки-письменниці не дають відсічі, не заявляють про свої феміністичні погляди відкрито. Хоча простежуються деякі феміністичні стратегії в тексті, вони зазвичай з'являються в описах стосунків між «жіночим» і «чоловічим», «жіночим» і «жіночим».

Феміністична проблематика в польській літературі перебуває в стані регресу. Авторки, які дебютували в останнє десятиліття, рідше провокують дискусії, суперечки, конфлікти, технічну боротьбу, а тому менш помітні в цьому колі. Критики підкреслюють, що сучасна польська література виглядає «м'яко фемінізованою».

Підсумуємо, що жіночу літературну манеру письма можна розглядати в двох аспектах: по-перше, як теорію фемінізму, а по-друге, як літературну практику, при чому, зауважимо, що між ними існує неперервний зв'язок – ці обидва поняття виникли як знак протесту і непокірності до традиційності патріархального устрою.

На основі наукових досліджень, акцентуємо, що феміністична проза зорієнтована на високоерудованого читача, а тому, належить до елітарного пласту художньої літератури. Феміністичний світогляд знаменує початок нової ери в культурі духовності жіноцтва, що безпосередньо відобразилося і в літературному процесі та виокремилосся в окрему течію, адже відмінна від чоловічої, ментальна організація жінок мала породити якісно нові цінності, і потягнути за собою реформування державного і суспільного устрою, змінити вектор власне культури.

Виявлено, що основною характеристикою сучасної української жіночої прози є жінка-героїня, яка виступає як правдошукачка з чутливим сприйняттям несправедливості. Вона, окрім екзистенційних питань, також досліджує гендерні проблеми, зокрема самоідентифікацію, самовизначення та самодостатність. Як з'ясовано, що образ жінки-письменниці, мудрої, освіченої, що користується доброю репутацією, з'явився досить пізно, лише в позитивізмі, тоді як більш раннім письменницям довелося зазнати пекла й неприйняття. Формування нового жіночого образу та питання жіночої індивідуальності стали основними темами жіночої літератури. Образ жінки в літературі пройшов кілька стадій: спочатку він сприймався виключно з чоловічої точки зору, де жінка виконувала ролі повії, сварливої баби або бурлачки; згодом у ранньому модернізмі жінка постала як царівна або просто «людина»; також існує образ жінки в еміграції. В ХХІ столітті жіноча творчість кардинально відрізняється від попередніх представників, вона перемикає увагу із соціальних на екзистенційні, публіцистично активна, розвиває соціально-феміністичні тенденції, торкається сьогоденного буття. Для них характерні жанрові форми з елементами химерних, міфологічних, містичних, комічних, історичних рівнів.

Отже, жіноча проза, що сформувалася в рамках літературного процесу, є відображенням основних мистецьких, світоглядних та художніх тенденцій, має свою унікальність, зумовлену особливостями художнього мислення, «жіночого письма» та природою жіночої творчості. Сучасні твори авторок демонструють жіночий досвід, художній світ жінки та літературні засоби виразності, які допомагають відобразити жіночі емоції, типи мислення та світосприйняття.

У феміністичній прозі на межі епох з'являється новий тип жінки-мисткині – яскравої індивідуальності, яка веде насичене емоційне життя. Багата уява, притаманна творчим особистостям, дозволила авторкам максимально розкрити можливості нових стильових напрямів, завдяки власному таланту та особистим переживанням, адже всі твори про життя художників, музикантів, а особливо письменників, завжди мають певну автобіографічну складову.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна стверджувати, що на межі ХІХ і ХХ століть з численних різноманітних факторів і обставин (соціальні революції, війни, зміна кордонів), які ставили під сумнів або заперечували основоположні уявлення та цінності культур того часу, що вважалися незмінними, виникла критична маса, що призвела до ментально-культурного вибуху обох народів, що знайшло своє відображення в літературі.

Конфлікт інтересів.

Авторки заявляють, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, авторки повністю дотримуються етичних норм, у тому числі неприпустимості плагіату, фальсифікації даних і подвійної публікації.

Список використаної літератури

1. Агеєва В. Жінка-читач і жінка-автор у постсоцреалістичній літературі: [творчість О. Забужко, Є. Кононенко, Г. Пагутяк, С. Касьянкової]. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму: монографія. Київ: ФАКТ, 2003. С. 277-284.
2. Башкирова О. М. Гендерні художні моделі сучасної української романістики: дис. на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук: 10.01.06 – теорія літератури, 10.01.01 – українська література / Київський ун.-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2019. 464 с.
3. Гандзюк О. М. Образ Юстини Ожельської в романі Елізи Ожешко «Над Німаном». *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті*: матеріали Міжнар. наук-практ. конф. (м. Рівне, 25-26 лист. 2021 р.). Рівне: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Ч. II. С. 30-32.
4. Кисельова А. Концепт «Жіночість» у вікторіанській лінгвокультурі. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 218 с.
5. Кобилянська О. Вибрані твори: В 3 т. Київ: Дніпро. 1952. Т.3. (примітка до оповідання «Дейі»).
6. Кривопишина А. Масова та елітарна літератури: критерії розмежування і проблема смаку. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Філологічні науки. Черкаси, 2013. №5. С. 35–41.
7. Мельничук Я. На вечірньому пружі. Ольга Кобилянська в останній період творчості (від 1914 р.). Чернівці: ВД «Букрек», 2006. 214 с.
8. Починок Л. І. Ольга Кобилянська: Знайома постать у новому ракурсі: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2005. 192 с.
9. Рижкова Г. П. Українська «жіноча» проза 90-х років ХХ – початку ХХІ ст.: жанрові і нарративні моделі та лінгвопоетика: автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.01.01. Кіровоград, 2008. 20 с.
10. Таран Л. Обжити внутрішній простір: до пробл. автобіографізму в сучас. укр. прозі жінок-авторів. 2005. № 187 (черв.). С. 222–228.
11. Трофименко Т. #окологітературне: усе, що ви хотіли знати про сучасну українську літературу. Харків: Віват, 2019. 288 с.
12. Улюра Г. Проблема феміністського тексту і письменницького іміджу жінки-авторки в сучасних українській та російській літературах. *Сучасність*. Київ, 2005. № 7–8.
13. Чала А. Г., Харченко Є. М. Репрезентація образу жінки в українській і польській літературах. *Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Summer debates: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Internet Conference, August 3-4, 2023*. FOP Marenichenko V.V., dnipro, Ukraine, P. 531-535.
14. Швець А. І. Жінка з хистом Аріадни. Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах: монографія [наук. ред. С. М. Пилипчук]; НАН України [та ін.]. Львів: Коло, 2018. 749.
15. Kopalinski W. Słownik symboli. Wiedza Powszechna. Warszawa, 1990, s. 147.
16. Słownik łaciny średniowiecznej w polsce. Tom IV – zeszyt 1 (29). Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1975. 160 s.
17. K. Grzybczyk, O literaturze kobiecej dwudziestolecia międzywojennego. *Rekonosans badawczy*, [w:] Czytanie dwudziestolecia, red. nauk. E. Hurnikowa i A. Wypych-Gawrońska, Częstochowa 2005, s. 239-249.
18. Orzeszkowa E., Niemann N., t. 1–3, wyd. 13, wyd. Czytelnik, Warszawa, 1976. 276s.
19. P. Czapliński, Kobiety i duch tożsamowci, [w:] Idem, Efekt biernoWci. *Literatura w czasie normalnym*, Kraków 2004, s. 98.
20. Św. Tomasz z Akwinu, Suma teologiczna. *Aureus*. Kraków, 2001. 71 s.

N. D. DEMCHENKO,

Ph.D. in Philology, Docent, Head of the Department of Ukrainian Linguistics, Literature and Teaching Methods

e-mail: demchenko_natalia@ukr.net; OCRID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5792-0428>

Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council; Kharkiv prov. Rustaveli, bldg. 7, m. Kharkiv, 61001, Ukraine

A. G. CHALA,

Ph.D. in Pedagogical Sciences, Docent, Associate Professor at the Department of Ukrainian Linguistics, Literature and Teaching Methods

e-mail: anya.chalaya@ukr.net; OCRID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5915-0965>

Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council; Kharkiv prov. Rustaveli, bldg. 7, m. Kharkiv, 61001, Ukraine

D. A. YAITSKA,

master's student of the

level of higher education in the educational and professional programme Philology. Polish language and literature.

e-mail: dashulyao7891@gmail.com; OCRID ID: <https://orcid.org/0009-8878-0314>

Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council; Kharkiv prov. Rustaveli, bldg. 7, m. Kharkiv, 61001, Ukraine

THE WORKS OF UKRAINIAN AND POLISH WRITERS IN THE CONTEXT OF THE LITERARY PROCESS OF THE 19-th CENTURY (USING THE EXAMPLE OF THE WORKS OF OLHA KOBYLIANSKA AND ELIZA ORZESZKO)

Research aim. The article attempts to elucidate the peculiarities of artistic modeling of female characters in the works of Olha Kobyljanska and Eliza Orzeszkowa in the context of the Ukrainian-Polish literary dialogue of the nineteenth century.

Methodology of the research. The study is based on analytical review, aspectual analysis, elements of psychoanalysis, comparative analysis, mythological analysis, intertextual analysis, and the method of synthesis.

The scientific novelty. For the first time, the works of Ukrainian and Polish writers Olga Kobyljanska and Eliza Orzeszkowa are comparatively studied; the peculiarities of linguistic modeling of women's images as a phenomenon of formation of gender-feminist, moral, ethical, socio-psychological, artistic, historical and national values in the context of the Ukrainian-Polish literary dialogue are revealed.

Conclusions. The research is an attempt to characterize intercultural Ukrainian-Polish literary contacts of the nineteenth century not only in the historical and literary context, but also in the psycholinguistic context – through the artistic modeling of female characters in the works of Olga Kobyljanska and Eliza Orzeszkowa, which makes it possible to trace the formation of gender-feminist, moral, ethical, socio-psychological, artistic, historical and national values of the two European countries. The article shows that the writers' works demonstrate a different vision of the topic of gender-feminist, moral, ethical, socio-psychological, artistic, historical and national orientation in texts of traditional and feminist nature. Each of the authors has her own style, views on life's problems and their solutions, and relies on her own life experience, using her own artistic means. We see the prospect of the study in the characterization of the onomastic element in the idiom of the writers.

Key words. *Ukrainian-Polish literary dialogue, feminist literature, woman, European values, gender, image, female image, language means Olha Kobyljanska, Eliza Orzeszkowa.*

References

1. Aheieva V. (2003). Woman Reader and Woman Author in Post-Socialist Literature: [the works of O. Zabuzhko, Ye. Kononenko, H. Pahutiak, S. Kasianovoi]. Women's space. Feminist discourse of Ukrainian modernism: a monograph. Kyiv: ФАКТ, 2003. P. 277-284. (in Ukrainian)
2. Bashkyrova O. M. (2019). Gender artistic models of contemporary Ukrainian novelism: dissertation for the degree of Doctor of Philology: 10.01.06 – theory of Literature, 10.01.01 – Ukrainian Literature / B. Grinchenko Kyiv University. Kyiv. 464 p. (in Ukrainian)
3. Handziuk O. M. (2021). The image of Justyna Ozhelska in Eliza Ozeshko's novel «Over the Neman». *Research of innovations and prospects for the development of science and technology in the XXI century: materials of the International Scientific and Practical Conference* (Rivne, November 25-26, 2021). Rivne : Helvetica Publishing House. PART II. P. 30-32.
4. Kyselova A. (2007). The concept of «Womanhood» in Victorian linguistic culture. Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 218 p.
5. Kobylanska O. (1952). Selected works: In 3 vols. Kyiv: Dnipro. Vol.3. (note to the story « Ideas»). (in Ukrainian)
6. Kryvopyslyna A. (2013). Mass and elite literature: criteria of distinction and the problem of taste. *Bulletin of Cherkasy University. Series: Philological sciences*. Cherkasy, № 5. P. 35–41. (in Ukrainian)
7. Melnychuk Ya. (2006). On the Evening Pond. Olha Kobylanska in the last period of her work (from 1914). Chernivtsi: Bukrek Publishing House, 2006. 214 p. (in Ukrainian)
8. Pochynok L. I. (2005). Olha Kobylanska: A familiar figure in a new perspective: Study guide. Kamianets-Podilskyi: Private enterprise Moshak M. I. 192 p. (in Ukrainian)
9. Ryzhkova H. P. (2008). Ukrainian “female” prose of the 90s of the XX - early XXI century: genre and narrative models and linguistic poetics: PhD in Philology. 10.01.01. Kirovohrad, 2008. 20 p. (in Ukrainian)
10. Taran L. (2005) To inhabit the inner space: to the problem of autobiography in modern Ukrainian prose by women authors. 2005. № 187 (June). P. 222–228. (in Ukrainian)
11. Trofymenko T. (2019). #okololiterature: everything you wanted to know about contemporary Ukrainian literature. Kharkiv: Vivat, 2019. 288 s. (in Ukrainian)
12. The problem of feminist text and the writer's image of a woman author in modern Ukrainian and Russian literature. *Modernity*. Kyiv, 2005. № 7–8. (in Ukrainian)
13. Chala A. H., Kharchenko Ye. M. (2023). Representation of the image of a woman in Ukrainian and Polish literature. *Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Summer debates: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Internet Conference, August 3-4, 2023*. FOP Marenichenko V.V., dnipro, Ukraine, P. 531-535. (in Ukrainian)
14. Shvets A. I. (2018). A Woman with Ariadne's Talent. The Life World of Natalia Kobrynska in the Generational, Worldview and Creative Dimensions: a monograph [scientific editor S. Pylypchuk]; NAS of Ukraine [and others]. Lviv: Kolo, 2018. 749 p. (in Ukrainian)
15. Kopaliński W. (1990). Dictionary of symbols. Common Knowledge. Warsaw, 1990. P. 147. (in Polish)
16. Vocabulary of middle Latin in Poland (1975) Vol. IV – 1 (29). Wrocław – Warsaw – Cracow – Gdansk, 1975. 160 p. (in Polish)
17. K. Grzybczyk (2005). On women's literature of the interwar period. A research reconnaissance, [in:] *Reading the Twentieth Century*, ed. sch. E. Humnikowa i A. Wypych-Gawrońska, Częstochowa. P. 239-249. (in Polish)
18. Orzeszkowa E., Niemann N. (1976) vol. 1–3, publ. 13, publ. Czytelnik, Warsaw. 276 p. (in Polish)
19. P. Czapliński (2004). Women and the spirit of identity, [in:] *Idem, The Passive Effect. Literature in Normal Time*, Cracow. P. 98. (in Polish)
20. Św. Tomasz z Akwinu (2001). *Theological Summa. Aureus*. Cracow, 71 p. (in Polish)

Текст надійшов до редакції 19.09.2024. / The text was received by the editors 19.09.2024.

Текст затверджено до друку 28.10.2024. / The text is recommended for printing 28.10.2024.